

Aneta SPAIĆ*, Claire NOLASCO**

CENZURA KAO ODGOVOR NA (NE) ETIČKO IZVJEŠTAVANJE MEDIJA

Sažetak: U medijskom okruženju deklarirane slobode izražavanja, pluralizma i etike, svjedoci smo česte suspenzije profesionalizma. Naime, politički obračuni i komercijalizacija medija nerijetko u kontekstu slobode izražavanja potiru druga konvencijska prava, a upućuju na neprihvatljivost neetičnih medija, kao nosilaca društvenog razvoja. Informer seks-afere, koja je potresla crnogorsku medijsku, političku, javnu i laičku scenu imala je za posljedicu i dva legislativna predloga za izmjenu *Zakona o medijima* kojim se uvodi privremena zabrana medija, i tako inauguriše punitivna cenzura. Na istom fonu je i optužni predlog tužioca za krivično djelo lažno prijavljivanje u slučaju Curenje informacija iz tužilaštva, kojim se novinaru za izrečenu osnovanu sumnju prijeti kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine, i tako implicitno uvodi latentna i prethodna cenzura. Iako su ova postupanja učinjena u dobroj vjeri, a usmjerena na obezbjeđivanje efikasnih pravnih sredstava protiv medijskih zloupotreba i nemoralnog izvještavanja, predloženim rješenjima se, nažalost, standard slobode izražavanja dovodi u pitanje na grub način. Iako se ne može osporiti plemenitost motiva, rješenja kojima se osporava i krnji civilizacijska tekovina ostvarena kroz standard slobode izražavanja nijesu prihvatljiva u kontekstu evropsko-integrativne orijentacije Crne Gore.

Ključne riječi: *sloboda izražavanja, etika u medijskom izvještavanju, profesionalni standardi, izmjena Zakona o medijima, lažno prijavljivanje, optužni predlog, punitivna cenzura, prethodna cenzura i latentna cenzura*

1. UVOD

Tradicionalni pristup medijima, njihovoj poziciji čuvara demokratski sistema sve se češće dovodi u pitanje. Dosadašnja osovina četvrte grane vlasti se političko-propagandnim, lukrativnim i senzacionalističkim sadržajima

* Aneta Spaić, vanredni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore

** Claire Nolasco, docent na Texas A&M University, San Antonio, Teksas, SAD

jima osporava. Ipak, njihov efekat i uticaj na kreiranje javnog mnjenja se ne smanjuju, te se nužnom nameće analiza plasmana propagandom ili senzacionalizmom određene informacije — njen korijen, potreba i pravni tretman.

Nažalost, građanin je kao konzument medijskih sadržaja kroz različite informacije koje mu se plasiraju izložen udaru laži, odnosno paralelne stvarnosti koja je kreirana medijima. Kada svojim djelovanjem mediji postanu izvor manipulacija, neprofesionalnog izvještavanja, onda se otvore pitanja pravnih i esnafskih mehanizama kojima se obezbjeđuje vraćanje etičkim i drugim načelima struke [1]. Medijski profesionalizam se kroz zanemarivanje principa nepristrasnosti, standarda postupanja sa dužnom novinarskom pažnjom, postulata novinarskog kodeksa, konstantno dovodi u pitanje, te se pitanje reagovanja stručne, političke i pravne javnosti na ovakve sadržaje čini sve prisutnijim na crnogorskom prostoru [2]. Kako bez slobode primanja i razmjenjivanja stavova i mišljenja javnost ne može učestvovati u demokratskom procesu, ulaganje stalnog napora za unapređenje medijskog prostora je najsvrsishodnije i najvažnije opredjeljenje jednog društva [3].

U ovom radu ćemo se baviti analizom pravnih inicijativa nastalih kao reakcija dijela legislativne vlasti na navodno gruba kršenja ljudskih prava od strane medija, a sve u kontekstu snaženja uloge medija u dostavljanju blagovremene, relevantne i potpune informacije. U tom smislu, sagledaće se i tretirati predlozi dijela narodnih poslanika kao sulegislatora koji su usmjereni na vraćanje pravnim i etičkim principima u slučajevima grubih i teških zloupotreba, ponavljanog i sistematskog objavljivanja sadržaja usmjerenih na kršenje zajamčenih sloboda i prava, nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelovitosti države Crne Gore, ili izazivanje nacionalne, rasne i vjerske netrpeljivosti ili mržnje. Takođe, analiziraće se i postupanje tužioca u odnosu na pokretanje optužnog predloga za krivično djelo lažno prijavljivanje.

2. ANALIZA LEGISLATIVNIH INICIJATIVA U SEKS AFERI INFORMER

Medijski sadržaj koji se našao u centru laičke i stručne javnosti predstavljen je kroz kontinuirano i sistemsko objavljivanje fotografija ženske osobe u eksplicitnoj sceni seksa sa psom, koje su preuzete sa video-snimka objavljenog na porno sajtu. Dnevni list *Informer* je uz objavljene fotografije postavio pitanje da li je ženska osoba jedna od heroina crnogorske opozicione scene i predvodnica borbe protiv organizovanog kriminala i korupcije. Ovaj medij se našao na udaru međunarodne, nacionalne, stručne i laičke javnosti, uz op-

tužbe da je ovim ugroženo ljudsko dostojanstvo, te da se njegovim djelovanjem narušavaju druge vrijednosti zaštićene *Konvencijom* [4].

Uredništvo *Informera* se branilo potrebom javnosti da bude informisana o privatnom životu lica koje „cijeni moralnu i drugu komponentu svakog drugog aktera crnogorske javne scene”. Evropska praksa i standard, kao i norma crnogorskog nacionalnog zakona, upućuju da je pravo na privatnost obrnuto srazmjerno značaju javnosti koju pojedinac konzumira.¹ Ipak, različiti evropski nacionalni sistemi imaju različita stanovišta u vezi sa ovim pitanjem, te se sistem Francuske razlikuje od nacionalnog pristupa Njemačke. Dominantno prihvaćeno je stanovište *funkcionalnog ograničenja njegove privatnosti*, kojim se upućuje na sužavanje nedostupnosti javnosti iz koje proističe funkcija koju obavlja: „Bez pristanka se mogu objaviti one informacije iz privatnosti nosilaca državne ili političke funkcije, čije je objavljivanje važno javnosti s obzirom na poziciju koju vrše ili za koju se kandiduju” [5]. Ako bismo razmatrali američki koncept i obim prava na privatnost, važno je predočiti *ratio decidendi* iz poznatog predmeta *New York Times Co. v. Sullivan*, 376 U. S. 254 (1964). Ovo je jedan od najvažnijih precedenata Vrhovnog suda SAD koji se odnosi na slobodu izražavanja. Njime je ustanovljen kriterijum pri ocjeni postojanja klevete i uvrede u odnosu na javnu ličnost. Pomenuti standard se odnosi na zahtjev upućen tužiocu da za utvrđivanje klevete mora dokazati da je osuđeni znao da izgovara neistinu ili da se, u vezi sa tim, odnio sa grubom nepažnjom, zanemariвши istinu. Zbog ovako zahtjevno postavljenog standarda tereta dokazivanja na tužiocu, kao i teškoće u dokazivanju znanja i namjere optuženog, naročito kada je riječ o javnim ličnostima, ovakvi postupci su rjetkost [6].

Ipak, pokušaj cijenjenja ovih sadržaja utvrđivanjem demarkacione linije između slobode izražavanja i prava na privatnosti je proširen i reakcijama dijela legislativnog tijela kroz predloge za dopunu *Zakona o medijima*. Poslanici su ukazali da je pravni osnov za ovakvo propisivanje sadržan u odredbi člana 10 stav 2 *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, koji propisuje da se sloboda izražavanja i saopštavanja informacija i ideja može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim

¹ *Kodeks* navodi da pisanje o privatnom životu bez dozvole može biti opravdano samo u slučajevima od posebnog interesa za javnost. Odnosno, crnogorski *Kodeks* navodi da je „izvještavanje o privatnom životu neke osobe opravdano ako se time sprječava da javnost bude zavedena izjavom ili postupkom nekog pojedinca”. Ovakva situacija se prepoznaje kada, recimo, neka osoba radi određene stvari u privatnom životu, a javno ih osuđuje.

zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu zaštite zdravlja ili morala, zaštite ugleda ili prava drugih.

Predlagači dopune *Zakona o medijima* su istakli da postojeći tekst *Zakona o medijima* predviđa rješenje prema kome sud na predlog državnog tužioca ima mogućnost zabrane objavljivanja programskog sadržaja nekom mediju. U slučaju kada medij ipak nastavi da objavljuje takav ili sličan programski sadržaj, prema važećem zakonu, jedina moguća mjera je iniciranje istog postupka koji će rezultirati istom mjerom. Oni su dalje naveli da postojeći zakon pruža osnov za zloupotrebe i nekažnjeno objavljivanje programskih sadržaja koji predstavljaju govor mržnje, podsticanje na nasilje i kriminal, ugrožavanje javnog morala i kršenje osnovnih ljudskih prava i slobode. Nadalje, smatraju da se takvim postupanjem sredstava javnog obavještanja ugrožavaju nacionalna i vjerska harmonija i javni moral u Crnoj Gori, i to ponovljeno i kontinuirano. Oni ističu da predložena dopuna treba da otkloni nedostatak i popuni prazninu, odnosno da propiše postupak pred nadležnim organima u slučajevima: grubih zloupotreba i ponavljanog i sistematskog objavljivanja programskih sadržaja kojim se ugrožava javni moral, poziva na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka, narušavanje teritorijalnog integriteta Crne Gore, kršenje zajemčenih sloboda i prava građanina, ili izazivanje ili propagiranje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje ili diskriminacije. Predložena je izmjena člana 11 *Zakona*, tako što bi se izvršilo terminološko usklađivanje ovog člana sa predloženim članom 16 a. Predlogom dopune *Zakona o medijima* se, takođe, normira obaveza državnom tužiocu da uz predlog za privremenu zabranu distribucije, odnosno emitovanja medija, podnese i predlog za odgovarajuću novčanu kaznu mediju, odnosno vlasniku, kao i odgovornom uredniku medija [7, 8].

Dio narodnih predstavnika je, u principu, iznio dva predloga: prvi koji se odnosi na trajnu zabranu programskih sadržaja i trajnu zabranu rada medija (garancija ljudskih prava i sloboda, javni moral), a drugi na privremenu zabranu rada medija uz izricanje novčane kazne. Oba predloga su pravno neutemeljena usljed nekoliko pravnih razloga, odnosno nedostataka, a naj snažniji je razlog neustavnosti.

Crnogorski Ustav izdvaja dva posebna člana za dva segmenta slobode mas-medija: jedan koji se odnosi na individualni aspekt slobode izražavanja i drugi koje se odnosi na institucionalni aspekt (sloboda štampe i zabrana cenzure). Prvi se odnosi na slobodu izražavanja koja tretira *pravo svakog pojedinca na slobodu izražavanja govorom, pisanom riječju, slikom ili na drugi način,*

utemeljujući ovu slobodu na individualnu ravan (član 47). Članom 47 se kaže da se sloboda može ograničiti, što je sa aspekta prava „manje” od zabrane koja znači ukidanje — trajni prestanak. Slobodu medija je dopušteno izuzetno ograničiti (za slučaj povrede ugleda, časti, privatnosti...), ali je nikada nije dopušteno sasvim ukinuti. Svako lice kome je prekršeno neko od ličnih prava ima mogućnost da ograniči slobodu izražavanja lica koje to kršenje čini, kroz građanski postupak [9]. Za demokratske procese značajniji je drugi nivo slobode izražavanja — institucionalna sloboda mas-medija, koja se jemči kroz: 1) slobodu osnivanja i 2) zabranu cenzure. Upravo zato što je riječ o institucionalnoj slobodi medija, cenzura se dozvoljava samo u situacijama utvrđenim Ustavom. Za sve medije važi pretpostavka da njihova uloga „reformatora, psa čuvara demokratije” može biti osporena i ograničena samo onda kada je to Ustavom utvrđeno, odnosno samo ako je to neophodno radi: sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka; očuvanja teritorijalnog integriteta Crne Gore; sprečavanja propagiranja rata ili podstrekivanja na nasilje ili vršenje krivičnog djela; sprečavanja propagiranja rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili diskriminacije [10].

Iz ovoga proističe da je neustavnost *Predloga* očigledna, jer se ustavni osnovi za uvođenje zabrane rada medija i dalje šire na *javni moral i na kršenje zajamčenih sloboda i prava čovjeka i građanina*. Ovakvom normom uvela bi se tzv. punitivna, odnosno *suspenzivna* cenzura, što je suprotno slovu Ustava. Članom 50 Ustava Crne Gore kogentnom normom se zabranjuje cenzura, osim u slučajeve koji su istim članom taksativno pobrojani. „Nadležni sud može spriječiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to neophodno radi sprječavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka; očuvanja teritorijalnog integriteta Crne Gore; sprječavanja propagiranja rata ili podstrekivanja na nasilje ili vršenje krivičnog djela; sprječavanja propagiranja rasne, nacionalne i vjerske mržnje ili diskriminacije.” Kako je Ustav ovdje veoma jasan i ustavotvorac izričito navodi razloge kojima se može odstupiti od Ustavom zajamčene slobode izražavanja, uvođenje novih razloga/osnova za ograničenje (cenzuru) slobode izražavanja bi se moglo obezbijediti *samo promjenom tj. dopunom Ustava*, a ne zakonom. Ustav ni u ovome nije ostavio nikakve dvosmislenosti, pa je članom 24 odredio da se zajamčena ljudska prava i slobode (u ovom slučaju sloboda izražavanja) „mogu ograničiti samo zakonom, u obimu koji dopušta Ustav” [10]. *Predlog* grupe poslanika širi razloge (u odnosu na ustavne razloge) za eventualnu primjenu cenzure, uvodeći zakonski osnov „kršenje za-

jamčenih sloboda i prava građanina”, čime se indirektno mijenja — vrši dopuna Ustava. Kako se Ustav ne može mijenjati zakonom, već samo u proceduri koju sam određuje, pomenuti predlog izlazi izvan granica Ustava pa je, samim tim, neustavan.

Važno je uočiti da je i član 11 postojećeg *Zakona o medijima* takođe neustavan, jer se i njime širi ustavni osnov za uspostavljanje cenzure na osnovu odluke suda [11]. I u ovom članu, slično inicijativi predlagača, kao osnov za cenzuru navodi se „kršenje zajamčenih sloboda i prava građanina”, što, kako smo vidjeli, izlazi izvan granica Ustava jer širi Ustavom određena ograničenja slobode izražavanja. Prisustvo ove odredbe može se objasniti činjenicom da je postojeći zakon donesen 2002. godine, na osnovu Ustava Crne Gore iz 1992. [12], pa bi ga bilo potrebno prilagoditi postojećem tekstu. Radi preciznosti, član 37 Ustava Crne Gore iz 1992. kaže: „Niko ne može spriječiti rasturanje štampe i širenje drugih obavještenja, osim ako se odlukom suda utvrdi da se njima poziva na nasilno rušenje ustavnog poretka, narušavanje teritorijalne cjelokupnosti Crne Gore i Savezne Republike Jugoslavije, kršenje zajamčenih sloboda i prava, ili izaziva nacionalna, rasna ili vjerska mržnja i netrpeljivost.” Dakle, član 11 *Zakona o medijima* u sebi ima relikv starog ustavnog rješenja, te ga je potrebno promijeniti shodno novom ustavnom tekstu.

Čak i da nije riječ o ovom eklatantnom ustavnom ograničenju, *Predlog* o kome je ovdje riječ širi nadležnost tužioca na način da u slučaju „ponovnog kršenja zajamčenih sloboda i prava građanina” predloži nadležnom sudu zabranu rada medija. Sadržinski, a i istorijski posmatrano, ovo je korak unazad u standardima ostvarivanja ljudskih prava. Cjelokupni korpus međunarodnih normi iz oblasti medijskog prava je kreiran na način da obezbijedi što veću slobodu izražavanja medija, uz što manje miješanja organa državne vlasti. Davanje ovog instrumenta državnom organu je Damoklov mač koji, po definiciji, unosi nesigurnost u funkcionisanje medija kao bitnog činioca kontrole i ograničenja vlasti.

Predlagači pominju zabranu distribucije medija, što upućuje na nedovoljno stručan i pripremljen pristup ovom problemu, naročito imajući u vidu prostu činjenicu da se medij ne može distribuirati. Jednaka sumnja se može primijeniti i na televizijske i radijske priloge, kao i na „distribuciju internet portala, sajtova, blogova, foruma”. Jasno je da su predlagači uglavnom imali na umu medijske forme 20. vijeka, a manje ovoga u kome živimo i koji je donio doskoro nezamislive promjene u medijskom izrazu. Elektronski mediji su sa-

mo u posljednjoj deceniji doživjeli suštinske transformacije, da i ne govori-
mo o pojavi i sve većem uticaju tzv. socijalnih medija.²

Sljedeći problematični aspekt *Predloga* se odnosi na krivičnopravna rješe-
nja ovog pitanja. Naime, prema aktuelnim rješenjima nacionalnog pravnog
sistema, mjere bezbjednosti — *zabrana obavljanja određene privredne ili dru-
ge djelatnosti*, već su propisane u članu 32 *Zakona o odgovornosti pravnih lica
za krivična djela*, pa je nejasan smisao i cilj ponovnog propisivanja ove mjere
[13]. U stvari ovim *Predlogom* se dovode u pitanje osnovni principi i institu-
ti krivičnog prava. Prvo, da bi se uvela ovakva mjera, važno je da se u krivič-
nom postupku utvrdi krivična odgovornost kako bi se izrekla sankcija, što je
prema aktuelnom *Predlogu* nejasno i sporno. Takođe, legislator se, kroz prvi
Predlog, usuđuje da uvede tzv. mjeru bezbjednosti — *izrečenu kroz trajnu za-
branu distribucije*. Ovdje je važno uočiti da naš aktuelni krivični zakon ne po-
znaje mjeru obezbjeđenja kao *trajnu mjeru*, već samo privremenu sa trajanjem
ne kraćim od 6 mjeseci i ne dužim od 5 godina, o čemu, tražeći trajnu mjeru,
predlagač, takođe, nije vodio računa pri koncipiranju *Predloga*.

Konačno, značajan dio predlagača smatra da bi se usvajanjem ovih pred-
loga kompenzirala potreba za ponovnim unošenjem klevete u *Krivični zako-
nik*. Međutim, ovakvi legislativni predlozi koji se odnose na uvođenje tako
drastične mjere, odnosno instrumenta, nije alternativa kleveti kao krivičnom
djelu. Klevetom se određuje krivična odgovornost autora neetičnog i protiv-
zakonitog sadržaja, dok se zabranom rada medija medij nakon dvije učinjene
greške gasi, odnosno prestaje da postoji, a da o tome odlučuje državni organ,
odnosno sud. Čini se da su predlagači inicijative previdjeli ovu značajnu ra-
zliku. Inicijativa o dekriminalizaciji klevete je bila preuranjena, pa se čini ne-
promišljenim i novi predlog ponovne kriminalizacije klevete.³ Neodgovorno
je prema građanima kreirati zakonski okvir u odnosu na pojedinačne situaci-
je, a pri tome zanemariti cjelokupan evropski integrativni kontekst.

² Ako bi se primjena odredbe o kojoj govorimo mogla odnositi i na ove nove medije,
bojimo se da bismo se našli u grupi sa problematičnim režimima koji još uvijek vjeruju da se
elektronske medijske forme u naše, informatičko doba, mogu nekako cenzurisati.

³ Smatramo da se, za sada, natrag ne može. Sada je važno zaokružiti koncept koji je naš
civilni sektor, zajedno sa većinom poslanika opredijelio i reformisati građanskopravni sistem
kako bi efikasno štitio prava ličnosti slobode izražavanja, čime bi se krenulo u kreiranje efi-
kasnijih mehanizama medija da prenose informacije o pitanjima iz domena sudske vlasti kao
i u svim drugim sferama od javnog interesa.

Nažalost, čini se da su predlozi za izmjenu *Zakona o medijima* zasnovani na pogrešnom razumijevanju slobode mas-medija i spornoj interpretaciji ustavnog teksta, tj. slova i duha Ustava, koji ne počivaju na principima *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda* i praksi precedentnog prava Evropskog suda. Ekstenzivna tumačenja ustavnih normi su opasna jer proizvode ustavni relativizam i stvaraju pravnu nesigurnost. U konkretnom slučaju, ona neće doprinijeti regenerisanju kontaminiranog medijskog prostora, a oglušiće se o ustavne norme i norme zakona o medijima. U tzv. novim demokratijama predlozi koji, vodeći se pojedinačnim slučajevima, zadiru u osnovne slobode mogu biti ozbiljni koraci unazad. Konkretni *Predlog* je iniciran aferom Informer, ali se to sutra može odnositi i na bilo koji drugi medij.

3. ANALIZA POSTUPANJA OD STRANE TUŽILAŠTVA U AFERI CURENJE INFORMACIJA IZ TUŽILAŠTVA

Nedavnoj akciji hapšenja 13 sadašnjih i bivših funkcionera budvanske opštine zbog sumnje da su zloupotrijebili službeni položaj i oštetili lokalni budžet za više od deset miliona eura, prisustvovala je samo jedna medijska kuća. Dakle, jedno crnogorsko glasilo je imalo povjerljivu informaciju o lokacijama i vremenu plaćenih hapšenja, te je o tome objavilo i ekskluzivne snimke. Prisustvo kamera samo jednog medija u Crnoj Gori za vrijeme hapšenja je otvorilo mnogobrojna pitanja, a jedno od njih je i pitanje izvora ove informacije. Na crnogorskoj sceni su se čula različita tumačenja, ali je najglasnije bilo ono koje je dao medij protiv čijeg urednika se zbog navoda da upravo „curi iz tužilaštva” podigao optužni predlog za krivično djelo lažno prijavljivanje.

Ipak, umjesto sprovođenja istrage o curenju i dostavljanju ekskluzivnih informacija o postupanjima tužilaštva, tužilaštvo je na ovu situaciju odgovorilo tvrdnjom da je riječ o neosnovanom optuživanju, te podiglo optužni predlog za krivično djelo „lažno prijavljivanje”. Lažno prijavljivanje, definisano članom 388 (1) *Krivičnog zakonika Crne Gore* je određeno na sljedeći način: „Ko prijavi određeno lice da je učinilo krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti, a zna da to lice nije učinilac tog djela, kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine” [14]. Zanemarujući aspekt ugrožavanja interesa krivičnog postupka, ovakav pravni tretman novinara za iskazanu sumnju u rad tužilaštva je otvorio stare nove dileme o krivičnom gonjenju novinara, odnosno kazni zatvora kao sankciji za „pogrešan” rad medija. Naime, krivično djelo lažno prijavljivanje je zapriječeno kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine, te bi sudski epilog kojim bi se uvažio optužni predlog tu-

žioca imao za posljedicu višemjesečnu ili pak višegodišnju kaznu zatvora za novinara zbog vršenja dužnosti iz opisa svog novinarskog posla. Ovim se implicitno uvodi latentna cenzura u crnogorski medijski prostor.

Značajan dio medijske zajednice je reagovao stavom da je ovdje bilo riječi o neprimjerenom miješanju vlasti u medijske slobode, te da je cilj ovakvog optužnog predloga zastrašivanje medija i slobode novinara. Specijalno tužilaštvo je obrazložilo da iznesene optužbe nijesu utemeljene na dokazima, odbacivši spekulacije da se ovakvim postupanjima pravi posredni pritisak na crnogorske medije. Evropski normativni osnov za ovakvo propisivanje sadržan je u odredbi člana 10 stav 2 *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, koja propisuje da se sloboda izražavanja i saopštavanja informacija i ideja može podvrgnuti formalnostima, uslovima, ograničenjima ili kaznama propisanim zakonom i neophodnim u demokratskom društvu u interesu zaštite autoriteta i nepristrasnosti sudstva. Ipak, čini se da je ovakvo postupanje u kontradikciji sa onim što je saopšten standard u predmetu *The Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (Predstavka br. 6538/74, presuda od 26. aprila 1979, stav 65) gdje se navodi da je obaveza medija da prenosi informacije od javnog interesa, a da sa druge strane javnost ima pravo na njih.⁴ Svaka-ko, mora se obezbijediti da sudski postupci ne postanu „suđenje od strane medija” te je važno naći mjeru izloženosti sudskih sporova javnom sudu. U ovom predmetu pred Evropskim sudom za ljudska prava sud je nadalje ustanovio da iako sudovi predstavljaju mjesto za rješavanje sporova, to ne isključuje mogućnost njihove analize na drugim forumima stručnog i laičkog tipa, te da je izvještavanje u štampi i javnosti uopšte njihov podrazumjevani aspekt. On nadalje navodi da „dok masovni mediji ne smiju da prekorače granice postavljene u interesu pravilnog sprovođenja pravde, dužnost im je da saopštavaju informacije i ideje o pitanjima koja sudovi razmatraju, kao i u drugim oblastima od javnog interesa. Kako mediji imaju zadatak da saopštavaju takve informacije i ideje, tako i javnost ima pravo da ih prima.” Međutim, on i dalje navodi da „sudovi igraju izuzetno važnu ulogu u državi koja se temelji na vladavini prava, te da treba da uživaju povjerenje javnosti. Zbog toga bi trebalo da budu zaštićeni od neosnovanih napada. Prema tome, i mediji, i drugi, imaju pravo da se izjasne o sprovođenju pravde sve dok je njihova kritika u okviru određenih granica.” Takođe u predmetu *Raichinov protiv Bugarske* (2006) Evropski

⁴ *The Sunday Times v. United Kingdom* (Series A No 30), European Court of Human Rights (1979–80), 2 EHRR 245.

sud za ljudska prava je utvrdio da „dominatna pozicija vlasti obavezuje njene nosioce da se uzdrže od krivičnih gonjenja, posebno kada su im na raspolaganju druga sredstva za odgovor na neopravdane kritike njihovih protivnika”.⁵ U slučaju *Raichinov protiv Bugarske* (2006), funkcioner bugarske vlade je podnio predstavku pred ESLJP. *Raichinov* je na sastanku Pravosudnog savjeta implicirao da je zamjenik javnog tužioca korumpiran, zbog čega je bio osuđen za uvredu. Sud je tvrdio da su komentari podnosioca predstavke učinjeni pred ograničenom publikom te da nijesu mogli uticati na autoritet suda, niti ugroziti zamjenika tužioca u vršenju svoje dužnosti. Sud je konstatovao da je mišljenje podnosioca predstavke dio polemike o pitanjima od javnog značaja, te uživa posebnu zaštitu. Sud je ponovio da dominatna pozicija vlasti obavezuje njene nosioce da se uzdrže od krivičnih gonjenja, posebno kada su im na raspolaganju druga sredstva za odgovor na neopravdane kritike njihovih protivnika. Osuda podnosioca predstavke, iako najniža u okviru mogućih kazni, ipak je bila osuda po krivičnom zakonu, koja je unijeta u njegov krivični dosije. Sud je zaključio da je stoga došlo do povrede člana 10 [15].

I u ovom slučaju, sa potrebom da se odgovori na neetično i neprofesionalno postupanje medija, ometanje pravde, te „sprovođenje paralelnih medijskih istraga”, državni organ je postupio neprimjereno, te pribjegao mjeri koja znači prekomjerno zadiranje državne vlasti u medijske slobode. Ovakvo postupanje, ponovo inicirano pojedinačnim slučajem, predstavlja opasnost za prostor medijskih sloboda, te korak unazad na evropskom integrativnom putu Crne Gore.

ZAKLJUČAK

U ovom radu su analizirane dvije reakcije pravne struke na medijske manipulacije, nastupile usljed objavljivanja informacija kojima su narušena *Konvencijom* zagarantovana prava, odnosno vrijednosti. Bilo da je riječ o medijskim sadržajima uslovljenim komercijalnim ciljevima, političkim interesima ili su pak posljedica nepoznavanja principa profesionalizma i etike, njihova učestalost je dosegla zabrinjavajući nivo. I otuda razumljivost predloga kojima se pokušala ova pojava ograničiti ili ukinuti. Nažalost, iako nesporno dobronamjerni i učinjeni zbog potrebe da se njime zaštite prava ličnosti, predloženim rješenjima se standard slobode izražavanja dovodi u pitanje na grub

⁵ *Rachinov v. Bulgaria*, ECHR, Judgment of 20 April 2006, application 47479/99.

i neprihvatljiv način. Njime se ne doprinosi ozdravljenju kontaminiranog medijskog prostora, a oglašava se o ustavne norme i norme *Zakona o medijima*. Neupitna plemenitost ovih inicijativa se ne dovodi u pitanje, ali se njime civilizacijska tekovina slobode izražavanja narušava i krnji, te jasno upućuje na potrebu za njihovim preispitivanjem i provjerom.

LITERATURA

- [1] Middleton, Kent, Lee, William: *The Law of Public Communication* (Eight edition). Pearson Education, 2010.
- [2] Spaić, Aneta, *Mediji zbog senzacionalizma, profita i politike ili zbog nas? Medijski dijalozi*, godina VII, broj 20/2014, Podgorica: Istraživački medijski centar, ISSN 1800-7074, <https://medijskidijalozi.files.wordpress.com/2014/12/medijski-dijlozi-br-20.pdf>
- [3] Nikolić, Danilo, *Medijsko pravo*. Beograd: Službeni glasnik, 2010.
- [4] Renucci, Jean-François: *Introduction to the European Convention on Human Rights Council of Europe*, June 2005.
- [5] Vodinelić, Vladimir: *Pravo masmedija* — skripta, Fakultet za poslovno pravo u Beogradu, 2003.
- [6] Spaić, Aneta, Nolasco, Claire, Novović, Miloš, Mugoša, Nikola: „Libel Tourism in the Light of the Most Recent UK Cases”, *Medijski dijalozi*, godina VII, broj 20/2014, Podgorica: Istraživački medijski centar, ISSN 1800-7074 <https://medijskidijalozi.files.wordpress.com/2014/12/medijski-dijlozi-br-20.pdf>
- [7] *Predlog zakona o dopunama Zakona o medijima*, br. 10–3/14–1, 31. oktobar 2014, unos na: http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina/cms/site_data/DOC25/ZAKONI%20I%20IZVJESTAJI/601/601_0.PDF
- [8] *Predlog zakona o dopunama Zakona o medijima*, br. 10–3/15–2, 6. mart 2015, unos na: http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina/cms/site_data/DOC25/ZAKONI%20I%20IZVJESTAJI/752/752_0.PDF
- [9] Monica Macovei, *Freedom of expression: A guide to the implementation of Article 10 of the European Convention on Human rights*, Council of Europe, Strasbourg Cedex, 2001.
- [10] Ustav Crne Gore (*Službeni list CG*, br. 1/2007)
- [11] Zakon o medijima (*Službeni list CG*, br. 51/02, 62/02)
- [12] Ustav Crne Gore (*Službeni list RCG*, br. 48/1992)
- [13] Zakon o odgovornosti pravnih lica za krivična djela (*Službeni list CG*, br. 2/2007)
- [14] Krivični zakon, *Službeni list CG*, 70/2003, 13/2004, 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 i 56/2013, 35/2015.
- [15] *Freedom of expression in Europe, Case-law concerning Article 10 of the European Convention on Human Rights Council of Europe*, Strasbourg Cedex, Updated edition, March 2007.

Aneta SPAIĆ, Claire NOLASCO

CENSORSHIP AS A RESPONSE ON (NON)ETHICAL
REPORTING OF MEDIA

Summary

In media environment of declared freedom of expression and ethics we witness frequent suspension of professionalism. In fact, political calculations and commercialization of the media often derogate other conventions rights, and hereby indicate the unacceptability of unprofessional media as society reformator.

Informer sex scandal has shaken Montenegrin media, political and public environment and thus has triggered two legislative proposals to amend the Media Act. These initiatives have introduced a temporary ban on the media, and thus inaugurated punitive censorship. The same happen with the indictment of the Prosecutor for the criminal offense for false reporting in the case of Prosecutor Leaking Information. Crime false reporting under Montenegrin Penal Code is threatened with imprisonment of three months to three years. By stipulating this, latent and previous censorship will be implicitly introduced in Montenegrin society, against all democratic standards.

Although all these legislative actions are done in good faith, and focused on effective remedies against media abuses, the proposed amendments heavy violate freedom of expression and slow down Montenegrin Euro-integrative process.

Key words: Freedom of Expression, Ethics In Media Reporting, Professional Standards, Amendments To The Media, False Reporting, Indictment, Punitive Censorship, Prior Censorship And Latent Censorship